

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

به نام خدا

سردار پسند خان گرگیج

نویسندگان:

برات شهرامی پور

ایرج شهرامی پور

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۴)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

Chaponashr.ir

شماره کتابشناسی ملی : ایران ۱۰۲۳۷۰۹۴
شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۱۱۷-۴۵۸-۴
سرشناسه : شهرامی پور، برات، ۱۳۶۱-
عنوان و نام پدیدآور : سردار پسندخان گرگیج [منابع الکترونیکی: کتاب]/ نویسنده گان برات شهرامی پور، ایرج شهرامی پور.
مشخصات نشر : مشهد: ارسطو، ۱۴۰۴.
مشخصات ظاهری : ۱ منبع برخط (۱۴۵ص).: نمودار، عکس.
وضعیت فهرست نویسی : فیبا
یادداشت : کتابنامه: ص. [۱۴۵].
نوع منبع الکترونیکی : فایل متنی (PDF)
یادداشت : دسترسی از طریق وب.
شناسه افزوده : شهرامی پور، ایرج، ۱۳۵۱ -
موضوع : گرگیج، پسندخان، ۱۲۰۱-۱۲۷۸.
موضوع : گرگیج (طایفه)
موضوع : Gorgij (Iranian tribe)
موضوع : گرگیج (طایفه) -- نسب‌نامه
موضوع : Gorgij (Iranian people) -- Genealogy
موضوع : سرداران -- ایران -- تاریخ -- قرن ۱۳ق.
موضوع : -- Iran -- History -- Generals -- ۱۹th century
موضوع : سیستان -- تاریخ -- قرن ۱۳ق.
موضوع : -- Sistan (Iran and Afghanistan) -- History -- ۱۹th century
رده بندی کنگره : ۹۵۵/۰۷۴۵۰۹۲ / گک / DSR۱۳۹۱
رده بندی دیویی : ۹۵۵/۰۷۴۵۰۹۲
دسترسی و محل الکترونیکی : آدرس الکترونیکی منبع

نام کتاب : سردار پسند خان گرگیج
نویسنده گان : برات شهرامی پور - ایرج شهرامی پور
ناشر : انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ : ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ : اول - ۱۴۰۴
چاپ : زبرجد
قیمت : ۲۰۰۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب‌رسان :
<https://chaponashr-ir/ketabresan>
شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۱۱۷-۴۵۸-۴
تلفن مرکز پخش : ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

فهرست

- مقدمه ۹
- زایل گرگیچم و شادم در هوای طایفه ۱۱
- وجه تسمیة گرگیچ ۱۲
- وجه تسمیة گرگیچ به روایت معمران طایفه در دشتیاری ۱۲
- نسب سردار پسندخان گرگیچ ۱۳
- دودا گرگیچ فرزند حسن ۱۵
- مسیر احتمالی مهاجرت تعدادی از گرگیچ ها به سیستان ۱۷
- میرداد فرزند سنگگ ۱۸
- ابراهیم خان گرگیچ فرزند میرداد ۱۹
- رییس گرگیچ ۲۱
- سردار کیچی خان فرزند رئیس ۲۳
- شهرستان کهنه ۲۵
- ابراهیم خان گرگیچ حاکم شریف آباد ۲۹
- سردار پسند خان، حاکم شهرستان کهنه سکوه و کلات کمک ۳۰
- مناطق تحت مالکیت خانواده سردار پسندخان ۳۲
- هدیة مالی سردار پسندخان به امیر علم خان حشمت الملک ۳۴
- اسامی تاجران برجسته سیستان به روایت منابع خارجی ۳۴
- سکوهه (مهم ترین شهرسیستان) ۳۷
- حقایقی به روایت بزرگان و معمران طایفه گرگیچ در مورد قلعه سکوهه ۴۲

- تاریخچه شال امیری در قبیله گرگیج..... ۴۵
- خاطره مکتوب گردشگر خارجی از توطئه مخالفان علیه سردارپسندخان گرگیج..... ۴۶
- دسیسه های رقبا برای تضعیف قبیله گرگیج..... ۴۷
- طرح خالصه اراضی سیستان و نقش سردارپسندخان در آن..... ۴۸
- حل مناقشه ملکی تعدادی از افغان ها با سردارحاجی شیرین سنجرائی با وساطت سردارپسندخان..... ۴۹
- کمال خان فرزند سردارکیچی خان..... ۵۰
- سردار شیرمحمدخان گرگیج..... ۵۱
- سردارنواب خان گرگیج..... ۵۳
- جنگ کود..... ۵۵
- اسناد مربوط به جنگ کود..... ۵۹
- شکست گرگیج ها و تاثیر آن در روحیه طوایف دیگر..... ۶۰
- گزارش کاپیتان جی. بی. دی در مورد درگیری گرگیج ها با حاجی نصیرالسلطنه..... ۶۲
- بازپس گیری زمین های زهک از خوانین محلی پس از جنگ کود..... ۶۸
- کدخدا مسکین فرزند گلزار..... ۶۹
- کدخدا خان محمدخان گرگیج..... ۷۰
- کدخدا محمداکبرخان فرزند سردار پسندخان..... ۷۱
- کدخدا شمس الدین، فرزند محمد اکبرخان و نوه سردارپسندخان..... ۷۳
- حقایق ماجرای شکایت از طایفه گرگیج در سال ۱۳۴۲..... ۷۹
- حسین خان، فرزند نواب خان..... ۸۲
- کیچی خان، فرزند نواب خان گرگیج..... ۸۴
- انتخاب کیچی خان به عنوان معاون فرمانده..... ۸۶
- استوار خداداد بامری..... ۸۷

- ۸۸.....حاجی شریف گرگیچ
- ۸۹.....حاج استوارامیر عباسی مطلق
- ۹۱.....حاجی نورنیا
- ۹۲.....غلامرضا گرگیچ فرزند حسین خان
- ۹۴.....دوست محمدگرگیچ فرزند حسین خان
- ۹۵.....نصرالله شہرامی پور
- ۹۶.....ہوشنگ، فرزند شمس الدین و نوہ کدخدا محمد اکبر خان
- ۹۷.....فرشید خان گرگیچ
- ۱۰۲.....شجرہ نامہ ہا
- ۱۰۳.....شجرہ نامہ رییس
- ۱۰۵.....شجرہ نامہ سردار کیچی خان
- ۱۰۷.....شجرہ نامہ سردار پسند خان
- ۱۰۹.....شجرہ نامہ سردار نواب خان
- ۱۱۱.....شجرہ نامہ اصغر خان
- ۱۱۵.....شجرہ نامہ نصر اللہ فرزند اصغر خان
- ۱۱۷.....شجرہ نامہ حسن
- ۱۲۱.....شجرہ نامہ کمال خان کیچی خان
- ۱۲۳.....شجرہ نامہ جہانگیر سرفراز
- ۱۲۵.....شجرہ نامہ مسافر
- ۱۲۷.....شجرہ نامہ عظیم شاہ بیک تیرہ سنگک زہی

- شجره نامهٔ احمد کیچی تیرهٔ سنگ ۱۲۹
- شجره نامهٔ دوست محمد فرزند پندوک ۱۳۳
- تالیفاتی که مربوط به طایفهٔ گرگیج است و تاکنون چاپ و منتشر شده است: ۱۳۸
- آثار دیگر نویسنده که تاکنون چاپ و منتشر شده اند: ۱۴۳
- فهرست منابع و مآخذ فارسی و انگلیسی ۱۴۷

مقدمه

به نام خداوند دانای راز

اجتماع های بشری همیشه مملو از حوادث و اتفاقات خاص و قابل تأمل بوده و همچنان نیز هست اما گذر زمان باعث می شود تا آن ها در زیر گرد و غبار فراموشی دفن شوند. هر چه قدمت یک ملت یا طایفه بیشتر باشد رسیدن به اعماق تاریخ آن گروه سخت است و نیاز به کند و کاو بیشتری دارد.

قبیله گرگیج از قبایل برجسته منطقه است و به علت قدمتی که دارد نوشتن و پرداختن به آن زمان بر است.

در کتاب پیش رو قسمت دیگری از تاریخ طایفه گرگیج را ورق می زنیم. این کتاب به همت برادر عزیز و گرامی ام، برات شهرامی پور، جمع آوری شده است. مطالب کتاب براساس مستندات تاریخی است که در بیش از صد سال قبل توسط گردشگران و یا دیپلمات های خارجی که در ایران، خصوصاً منطقه سیستان حضور داشته اند نوشته شده است.

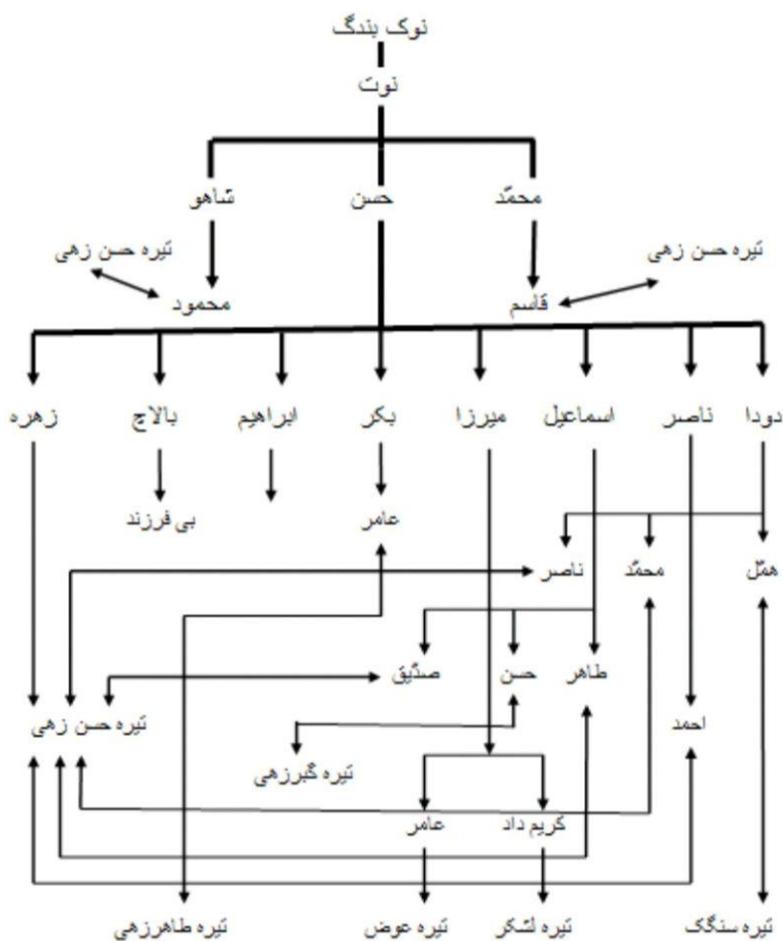
تعدادی از منابع مورد استناد ما هنوز به فارسی ترجمه نشده اند. کار تایپ، جست و جو و ترجمه مطالب مربوط به طایفه را برادرم انجام داده است. برای دسترسی بیشتر خوانندگان در قسمت پاورقی و همچنین در آخر کتاب، منابع مورد استفاده در تألیف این مجموعه را ذکر کرده ایم.

از آن جایی که سردارپسندخان و خانواده وی از شخصیت های برجسته و تأثیرگذار منطقه بوده اند؛ برای انجام تحقیق بیشتر، قسمت های مربوط به ایشان را که در کتب مورد استناد ما بوده است با ذکر منبع و حتی عکس صفحه مورد نظر قراردادیم. به لطف خدا توانسته ایم شمه ای از زندگی پرافتخار چند تن از سرداران نامی قبیله گرگیج را به رشته تحریر درآوریم. امیدواریم که مورد قبول علاقه مندان و دوستداران طایفه قرارگیرد.

ایرج شهرامی پور

مهر ۱۴۰۴

نمودار کلی شجره نامه‌های طایفه‌ی گرگیج

زایل گرگیجهم و شادم در هوای طایفه

در این کتاب به صورت اختصاصی به زندگی نامه و شرح حوادث و اتفاقات زندگی سردارپسندخان و خانواده وی پرداخته ایم. سرداران، بزرگان و اعضای همه تیره های گرگیج از افتخارات قبیله هستند اما از آن جایی که منابع مورد مطالعه ما در مورد سردارپسندخان بود این کتاب را به معرفی بیشتر او اختصاص داده ایم.

وجه تسمیة گرگیج

در مورد وجه تسمیة گرگیج نظرها و عقاید متعددی وجود دارد که کمتر بر اساس مستندات است در حاشیة برهان قاطع و لغتنامه دهخدا توضیحات مختصری وجود دارد در هر صورت این کلمه در فرهنگ‌ها به صورت «گرگیج به کسر گاف اول و گرگیج به فتح گاف اول» ثبت شده است.

تعدادی نیز این کلمه را به صورت گورگیج تلفظ کرده و می‌نویسند.

گرگیج به هر صورت هم با کسره و هم با فتحه نام شهری است از شهرهای عالم که به صورت گرگنج بر وزن ارکنج نیز ثبت شده و دارالملک خوارزم نامیده شده است. معرب که ترکان آن را ارکنج می‌خوانند از آنجایی که زبان و کلمات مدام در حال تغییر و دگرگونی هستند احتمالاً این کلمه در ادوار بعدی زبان فارسی خصوصاً دوره فارسی دری برای سهولت تلفظ به صورت گرگیج به ضم گ درآمده است.

وجه تسمیة گرگیج به روایت معمران طایفه در دشتیاری

تعدادی از بزرگان روایت می‌کنند جدّ بزرگ گرگیج‌ها در زمان‌های بسیار دور به عنوان سپاهی در لشکر یکی از حاکمان و یا پادشاهان خدمت می‌کرده است. آن حاکم علاقه زیادی به شکار گورداشته است. ظاهراً گور مدّ نظر در این روایت حیوانی است به اندازه آهو و بدون شاخ که پوستی راه راه ندارد. در یکی از شکارها پس از تعقیب و گریز یک گور پس از آنکه نمی‌توانند گور را شکارکنند حاکم وقت، خسته و عصبانی به سپاهیانش دستور می‌دهد که آن گور را باید شکار کنند. یکی از افراد تحت امرش گور را با ترفندی خاص شکار کرده پیش حاکم می‌برد. حاکم از فراست و مهارت وی در شکار گور خوشحال شده بعد از آن ماجرا، آن شخص را امور شکار گور می‌کند.

ظاهراً بعد از آن هر وقت او را احضار می‌کرده است دستور می‌داده که "گورگیج" را به حضور بیاورند. به همین علت نام گورگیج بعد از آن بر وی و نوادگانش باقی مانده است. در حال حاضر در مناطق بلوچستان و پاکستان فامیل این قبیله به صورت «گورگیج» و در مناطق سیستان و افغانستان و مناطق دیگر ایران به صورت «گُرگیج / گُرگیج» تلفظ می‌شود.

نسب سردارپسندخان گرگیج

از آن جایی که سردارپسندخان از تیره سنگگ است در این کتاب فقط نسب تیره سنگگ را بررسی می کنیم. در ابتدا عرض کنم نگارنده این سطور (ایرج شهرامی پور) در سال ۱۳۹۲ در ملاقات های حضوری و ارتباط مداوم با همفکری شجره شناسان زیر، نخستین شجره نامه کامل طایفه بزرگ گرگیج را آماده و منتشر کرده ام:

ملنگ گرگیج فرزند حسین از زهک متولد ۱۳۲۱

الله داد گورگیج فرزندابراهیم از بریس چابهار، متولد ۱۳۲۲

نصرالله فرزند اصغر خان (پدر نویسنده) متولد ۱۳۲۵

ملامجید گرگیج فرزند سلیمان از زهک، متولد ۱۳۲۸

علیم شاه گرگیج فرزند کمال خان از زاهدان

عیسی گرگیج فرزند یوسف از زاهدان، متولد ۱۳۲۸

حاج مهدی گرگیج از زاهدان، متولد ۱۳۳۳

میرزا رسول فرزند ملاقاسم از زهک، متولد ۱۳۳۳

حاجی محمدنور بولاغزهی فرزند غلامرسول از زاهدان، متولد ۱۳۳۹

حاج حبیب الله نوری چرخچی از زاهدان

-
- ۱- عیسی پدر دکتر جلال الدین گرگیج است و بنده با ایشان از طریق دکتر جلال الدین در ارتباط بودم.
  - ۲ - برای جمع آوری شجره تیره های دیگر گرگیج همچون گورگندی و تیره عوض زهی به ترتیب با آقایان سردارعلیرضا سالاری جرگه- از ریش سفیدان و بزرگان طایفه گرگیج تیره گورگندی- از رودباراستان کرمان و عبدالودود گرگیج از زاهدان در ارتباط بوده ام.

همه این بزرگواران معتقدند که جد بزرگ گرگیج ها ۶ یا ۷ فرزند داشته که نام هایشان عبارتند از:

«دودا - اسماعیل - میرزا - بکر - بالاچ - ابراهیم - ناصر»

از میان افراد بالا فقط حاج مهدی گرگیج معتقد بود که تیره سنگک از نسل میرزا هستند. بقیه شجره شناسان خصوصاً معمران تیره سنگک معتقدند که نسلشان به «دودا فرزند حسن» می رسد. اختلاف شجره شناسان سنگک فقط در ذکر اسامی پایین تر از دودا بود. مثلاً در شجره همه آنان اسامی «سنگک، شنبه، شهادت، جیهند و هممل» وجود دارد اما ترتیب قرارگیری اسامی کمی متفاوت است. در اینکه تیره سنگک از فرزندان و نوادگان دودا هستند هیچ اختلاف نظری وجود ندارد.

بنده در ادامه دوباره شجرنامه کامل تیره سنگک از سردارپسندخان به بالا را ذکر می کنم:

سردارپسندخان ← کیچی خان ← رئیس ← لهداد ← میرداد ← سنگک ← شنبه ←
شهادت ← شیهک ← شاه ولی ← جیهند ← هممل ← دودا ← حسن ← نوت ← نوک بندگان
← ابراهیم ← و ...

نمودار شجره تیره های مختلف گرگیج قبلاً به صورت کامل و تیره به تیره، ترسیم و در کتاب «دایرة المعارف گرگیج» چاپ و منتشر شده است.

به عنوان نمونه شجره نامه «سیاه خان گییی» را به نقل از حاجی محمدنور بولاغزی در ادامه می بینیم:

گییی ← سنجر ← شاه بیک ← رادو ← گزاییک ← بولاغ ← مراد ← مرادعلی ← مستو
← مراد ← گیر ← حسن ← اسماعیل ← حسن ← نوت ← نوک بندگان ← ابراهیم ← و ...

۱- در پسابندر چابهار، مهمان گروهی از گرگیج ها بودم که خودشان را از نوادگان و نسل حسن می دانستند. آنان معتقد بودند که حسن یک دختر بنام «زهره» نیز داشته و آن گروه از گرگیج ها نسبشان را به زهره می رسانند.

دودا گرگیج فرزند حسن

دودا یکی از فرزندان حسن و در فرهنگ قوم بلوچ نماینده « میار جَلّی = پناهنده پذیری » است. این شخصیت تقریباً ششصد سال قبل در بلوچستان زندگی می کرده است.

قیام اوعلیه بیبرگ که از سرداران و بزرگان طایفه بلیده ای است نامش را جاویدان کرده. این داستان را بسیاری از شاعران و نویسندگان بلوچ به نظم درآورده و نوشته اند.

زنی بیوه بنام «سَمّی» که تعدادی گاو و گوسفند داشته به دودا پناه می آورد تا از شرّ دزدان و خوانین زمان در امان باشد. دودا نیز به او در زمین ها و منطقه خودش جایگاه و محلی برای سکونت می دهد. ناگفته نماند که دودا در آن زمان از سرداران گرگیج و دارای املاک و ثروت قابل توجهی بوده است. روزی که دودا در منطقه نبوده است بیبرگ به مکان سمّی حمله می کند و دامهایش را با خودش می برد و آن زن بیچاره را نیز مورد ضرب و شتم قرار می دهد.

دودا پس از وقوف بر این حادثه، همراه با پنج تن از جنگجویان گرگیج، سوار بر اسبش بنام «سُهرنگ» می شود و به تعقیب بیبرگ و گروهش می پردازد. بیبرگ که از تعقیب دودا خبرداشته در گوشه ای کمین زده و در یک نبرد خونین وی را همراه با همراهانش به قتل می رساند.

..چهل تن کماندار آرش توان
مسلح به پیکان و تیر و کمان

به فرمان بیبرگ زانو زدند
چهل تیر گز بر تن او زدند

ز پیکان مردان بس خوفناک
تن پاک دودا بشد چاک چاک

ز اسب اندرافتاد و لب تر نکرد
به خالق سپرد آن تن پر زرد...